

Sociální demokracie a občanské iniciativy: nesamozřejmá, ale nutná aliance

Jakub Patočka

- Současná krize není ani výlučně krizí finanční či ekonomickou. Jedná se o krizi globálního kapitalismu, která se promítá rovněž v oblasti sociální, ekologické, kulturní a politické. Stojíme v situaci, kterou lze popsat jako zápas kapitalismu s demokracií.
- Sociálnědemokratické strany vyklízely tak dlouho pole kapitálu, až se původní kompromis práce a kapitálu zhroutil; kapitál získal jasnou převahu. Proto vznikají masová sociální hnutí reprezentující původní sociálnědemokratický ideál v leccčem věrohodněji než sociálnědemokratické strany.
- Mezi zavedenou parlamentní demokratickou levicí a občanskou společností leží spousta z velké části oprávněných předpokladů. Odpovědnost za jejich překonání leží především na straně parlamentní demokratické levice.
- Bez získání přízně většiny klíčových intelektuálních prostředí – kulturní inteligence, akademických obcí a učitelů, občanských iniciativ – demokratická levice nemá šanci získat strategickou kulturně-politickou iniciativu.
- Strategické spojení parlamentní demokratické levice a občanských iniciativ i sociálních hnutí nabízí východisko ze současné krize.

Obsah

Rozcestí pro demokratickou levicí
5

Těžko překonatelné příkopy
6

Z lásky
7

Z rozumu
8

Jak cíle dosáhnout?
10

Česká republika, Slovensko, ostatní státy střední Evropy, Evropská unie i celek mezinárodního společenství stojí dnes ve velmi svízelné situaci. Mluví se o ní obvykle jako o krizi primárně ekonomické, či dokonce čistě finanční. Má jistě i tyto rysy. V oblasti ekonomické či finanční je ale třeba mnohem spíše hledat stěžejní příčiny nežli výlučné projevy současné krize. A rovněž její trvání je mnohem delší než několik posledních let, kdy se slovo *krize* stalo snad frekventovanějším nežli slovo *globalizace*. Mnohé problematické trendy trvají déle, ale nejméně v posledních dvaceti letech se krizový vývoj dramaticky stupňuje ve čtyřech klíčových oblastech: sociální, kulturní, ekologické a politické.

V oblasti sociální se povážlivě rozevírají nůžky mezi nejbohatšími a nejchudšími, a to jak uvnitř převážné většiny jednotlivých států, tak mezi jednotlivými zeměmi a mezi sférami soukromou a veřejnou. Sociální stát je pod tlakem, státy slábnou, roste moc i majetek korporací podle principu: zisky jsou privátní, ztráty patří všem.

V oblasti kulturní upadá základní vědomí souvislosti, vlastní totožnosti, civilizačního směřování a jeho smyslu. Tím se snižuje způsobilost i možnosti občanů podílet se na rozhodování o podobě vlastní každodennosti. Vzdělávací systémy jsou podřizovány tržní logice a jejich jiné než ekonomické společenské funkce slábnou. Média jsou zpravidla organizována jako obchodní korporace, takže jejich primární funkcí se stává obstarávat zisk svým provozovatelům, a jejich principiální účel, jímž bylo zprostředkovat demokratickou debatu o směřování společnosti, ustupuje a upadá. Rovněž sféra umění dlouhodobě chřadne pod komerčními tlaky – až na dílčí enklávy, jež jsou vůči nim imunní, anebo z nich dokonce těží.

V oblasti ekologické je zcela zjevné, že globální ekosystém naráží na své limity, pokud jde o přetížení přírodních zdrojů, tak pokud se jedná o schopnost absorbovat další zátěž. Žijeme v čase ropného zlomu, ale nejde jen o ropu; soustavně vzrůstají náklady na vydobývání prakticky všech surovin, jež jsou čím dál svízelněji dostupné. Tento faktor současné krize bývá podceňován, přitom zřejmě hraje jednu ze stěžejních rolí. Vedle toho globální změny klimatu jsou dost možná nejvážnější problém, jakému kdy lidstvo čelilo; v odborné debatě se od termínu „změna klimatu“ přechází k termínu „rozvrat klimatu“. Odpověď

mezinárodního společenství na tuto klíčovou hrozbu je zatím ostudně nepřiměřená, do značné míry vinou neblahého působení některých dotčených korporací, které účinné akci na záchranu klimatu brání dokonce i financováním kvazi odborných pracovišť, jež zpochybňují výsledky klimatologické vědy jako takové.

V oblasti politické je trendem oslabování demokracie, snižuje se prostor, v němž se lidé mohou podílet na rozhodování o principiálním směřování svých zemí, komunit, regionů či mezinárodního společenství. Všeobecně při tvorbě politických rozhodnutí klesá vliv občanů a věcných argumentů a vzrůstá vliv korporací a finančních prostředků. Nad dialogem a diskusí vítězí manipulace a propaganda.

Rozcestí pro demokratickou levici

V této situaci sociálnědemokratické strany stojí na rozcestí. Vznikly jako součást jednoho z nejušlechtlejších sociálních hnutí, v odvěké emancipační evropské tradici, která je naším největším společným bohatstvím.

Jejich vrcholným politickým výkonem byl kompromis kapitálu a práce při posilování demokracie. Strategicky se to původně nejevilo jako vůbec špatný nápad. Mělo se zato, že rozhodující většina občanské veřejnosti bude schopna natrvalo pevnými a promyšlenými pravidly poutat kapitál v obecném zájmu. Po určité době to fungovalo, ale dnes se původní kompromis vyčerpal; je zjevné, že kapitál se stal prakticky svrchovaným suverénem, zatímco společenským silám tradičně prosazujícím zájmy lidí práce zůstal vliv už jen vyloženě okrajový.

To má několik příčin. Za prvé: kapitál již nemá nad sebou memento sovětského bloku, který přes všechnu svou ohavnost nutil západní svět poctivě a principiálně se zabývat otázkou sociální. Za druhé: výdělečná práce již není základem a osou existence rozhodující části lidí, v daleko větší míře jsou to vzorce spotřeby a trávení času; starý proletariát zanikl, nahradily jej rozsegmentované skupiny spotřebitelů a zvolna slábnoucí občanská veřejnost. Ale především za třetí: kapitál jednak mnoha důmyslnými

i přímočarými metodami zkorumpoval politickou třídu a jednak vycizeloval metody manipulace s lidmi tak, aby valná část z nich svými volebními rozhodnutími podporovala zájmy korporací, a nikoli zájmy obecné.

Sociálnědemokratické strany či obecněji demokratická levice nejméně od 80. let minulého století programově a soustavně vyklízela pozice a její poslední úspěch, úspěch tzv. třetí cesty byl už de facto úspěchem kapitálu s lidskou tvář, a tedy vlastně porážkou skutečné levicově-demokratické politiky ještě před započítáním soutěže. Jako by se hráč slabšího týmu z nepřemožitelné touhy po vítězství ještě před výkopem převlékl do dresu soupeře.

Selhání evropských sociálnědemokratických stran a v ještě hrubší míře amerických demokratů zákonitě vede k deziluzi podstatné části veřejnosti, která prahne po zvládnutí globální krize a cítí se nyní sociálními demokraty opuštěna, pokud ne přímo podvedena.

Naproti tomu se nositeli původního emancipačního sociálnědemokratického ideálu ve veřejné debatě stávají občanské iniciativy či nová sociální hnutí s univerzalistickým politickým nábojem. Příklady se samy nabízejí: Světové sociální fórum, hnutí Occupy, Rozhořčení („Indignados“), v českých zemích iniciativy ProAlt, Alternativa zdola či prostředí, jemuž se pokouší tvořit zázemí Deník Referendum, na Slovensku analogicky autorský okruh revue Jetotak.sk, časopisu Nové slovo, Priatel'ia Zeme Slovensko a na ně napojené segmenty slovenského sociálně-ekologického hnutí či některé části odborů a snad i některá ohniska organizátorů protestů „Gorila“ směřovaných proti byzantské politické korupci. V Polsku analogickou roli sehrává revue Krytyka Polityczna.

Platí-li teze, že právě v těchto často ne zcela přehledných strukturách se odráží prapůvodní sociálnědemokratický ideál, pak také platí, že evropské sociálnědemokratické strany včetně SMER-SD na Slovensku nebo ČSSD v České republice se už nestanou formativními kulturně-politickými silami, které dokáží vtisknout charakter příští politické éře, pokud nenaleznou způsob, jak se stát přirozeným politickým spojencem, ba reprezentantem těchto občanských iniciativ a sociálních hnutí.

Lze toho vůbec dosáhnout? Možné to nepochybně je. Tímto způsobem a v této úloze dodnes ve velké

míře působí sociálnědemokratické strany ve Skandinávii, fenomenální úspěch nové demokratické levice v Latinské Americe je založen právě na tomto sepětí sociálních hnutí a parlamentní demokratické levice; připomeňme si, že jeden z nejpoutavějších státníků současnosti Evo Morales začínal jako vůdce hnutí původních obyvatel, drobných rolníků, pěstitelů koky a bezzemků, bývalý brazilský prezident Lula da Silva byl prominentním organizátorem sociálního hnutí, které mimo jiné spolupořádalo první Světová sociální fóra.

Těžko překonatelné příkopy

Kde a jaké jsou při snaze o utváření obdobné aliance překážky na Slovensku a v České republice? Povězme si otevřeně: hluboké a na obou stranách.

Uvedme si několik klasických námitek z pohledu občanských iniciativ a sociálních hnutí:

- Politické strany včetně sociálnědemokratických jsou vnímány jako nástroj k zajišťování osobních výhod svých členů.
- ČSSD/SMER-SD podobně jako pravicové strany po úspěšných volbách poruší většinu z toho, co slíbí, vymlouvajíce se přitom na nutnost uzavírat kompromisy.
- Jsou zkorumpované. Konkrétně na Slovensku straně SMER-SD škodí liknavost v případě Gorila, kterou si mnozí vykládají tak, že špičky strany jsou s Pentou i jinými finančními oligarchy až příliš propojeny. V České republice se jedná o korupční stín bývalého předsedy Grosse, dnes provokujícího už jen oligarchovským exilem na Floridě, či spoustu neblahých případů z komunální a regionální politiky.
- Chtějí kredit a neúplatnost občanských iniciativ využít pouze před volbami k získání moci a vlivu.
- Dráždí mnoha politicky pochybnými osobnostmi.
- Jsou stále příliš konformní k překonaným neoliberačním politickým schématům.

Z pohledu sociálnědemokratických stran nevycházejí občanské iniciativy o mnoho lépe:

- Nevědí nic o praktické politice, kterou si představují naivně. Zaměňují strategické počínání za bezzásadovost; klasickým příkladem z poslední doby je odmítání podpisu pod tzv. paktem fiskální stability, přehlížející řádově podstatnější potřebu udržet rámec evropské integrace a předpoklady pro její prohlubování.
- Nechápu, že bez kompromisů se parlamentní politika, a zejména parlamentní politika v poměrném stranickopolitickém systému, dělat nedá.
- Odmítají pochopit, že jakékoli nešvary v politické straně, včetně rozšířené korupce, nelze vyřešit přes noc, například vydáním nějakého ediktu.
- Mají sklony ke krajnostem, nespolehlivosti, jsou to neřízené střely, „chaoti“ a na parlamentní politické strany se obrací pouze tehdy, potřebují-li něco prakticky rozhodnout, veřejně se přihlásit k takové alianci se štítí.
- A nakonec není nikdy úplně jisté, zda většině z nich není některé z pravicově intelektuálních prostředí bližší (např. časopisy Týždeň a Respekt), než levicové strany SMER-SD a ČSSD.

Všechno je to pravda a skutečnost je možná v něčem ještě horší. Přesto jsou obě prostředí odsouzena ke spolupráci, ba přímo k fúzi svého druhu, k sňatku, a to nejen z rozumu, ale i z lásky.

Z lásky

První důvod pro navrhované spojenectví je idealistický. Demokracie musí prokázat, že dokáže současnou situaci řešit s ohledem na skutečné problémy lidí a jejich každodenní problémy. Pokud to neuděláme, smetou nás všechny pravicoví populisté jako v Maďarsku, nebo nás obsadí korporace jako v Řecku či ve třetím světě, případně ruku v ruce s autoritářským režimem jako v Číně. Usutečňovaných dystopií nabízí současný svět i Evropa dost, a to i v našem sousedství, ba v posledních letech i přímo v členských státech Evropské unie.

Má-li mít sociálnědemokratické hnutí ještě v budoucnu vliv, musí vzít na vědomí, že jeho původní pokus o uzavření historického kompromisu s kapitá-

lem zkrachoval. Nyní stojí sociální demokraté před úkolem uzavřít „kompromis“ jiného druhu, kompromis s občanskými iniciativami a sociálními hnutími – s těmito novodobými sociálními demokraty ulice. Jedině v takové alianci lze shromáždit dostatek sil pro změnu politického systému, aby propříště právě občanská veřejnost a její demokratická politická reprezentace suverénně a striktně stanovovaly pravidla, v jejichž rámci se budou odvíjet ekonomické aktivity. Sociální demokraté v rámci svých odvěkových instinktů upírali svou pozornost na snahu uchovat sociální stát, ale pozapomněli přitom, že i v názvu jejich vlastního hnutí je substantivum podstatnější nežli adjektivum: základní střet s kapitalismem se dnes už nevede o sociální stát, ale o demokracii.

Určující politické dilema přítomnosti lze definovat právě takto – jako střet kapitalismu s demokracií: o tváři společnosti a každodennosti občanů buď rozhoduje primárně trh čili kolik je kdo schopen na podporu svého stanoviska zmobilizovat finančních prostředků, anebo o ní primárně rozhoduje občanská veřejnost svobodnou diskusí. Není to banální dilema, nejedná se nakonec o nic menšího než o základní metodu politiky: buď se fungování a struktura ekonomiky přizpůsobuje potřebám a prioritám společnosti, anebo se děje pravý opak.

Pochopíme-li základní politickou křižovatku dneška v této perspektivě, vyjeví se zřetelně, že i ekonomické reformy v Evropě je nutno provádět radikálně odlišně od směru, jímž se nyní Evropská unie ubírá pod vedením Angely Merkelové a francouzského exprezidenta Nicolase Sarkozyho. Je nutno obnovit rozumnou, to jest podstatně vyšší daňovou zátěž, je nutno zavést radikální daňovou progresi, je nutné posilovat všemožnými programy kvalitu demokracie, kompetenci občanské veřejnosti i státu, soustředěně zbavovat kapitál politického vlivu a zvyšovat veřejné výdaje, všestranně zvyšovat podíl zaměstnanců i spotřebitelů na vlastnictví i řízení podniků, nikoli ve snaze o hospodářský růst ve starosocialistickém smyslu, nýbrž především ve snaze o zvyšování kvality života.

Například význační představitelé britské a německé demokratické levice Andrea Nahles a Jon Cruddas používají v tomto smyslu pojem „dobrá společnost“ jako označení možného programu pro příští éru evropské sociální demokracie. Termín „dobrá společ-

nost“ umožňuje mnohem měkčí a k reálným životním situacím lidí pozornější definici politických cílů nežli dřívější obsese hospodářským růstem, který zřejmě nebude ve starých parametrech obnovitelný už čistě z ekologických důvodů.

Není bez zajímavosti, že koncepce „dobré společnosti“ se svým důrazem na smysluplnou realizaci člověka, životní ukotvení v komunitě včetně potřeby smysluplné, leč z hlediska tak nemotorných kritérií jako HDP nikoli nezbytně produktivní, práce má mnoho styčných bodů s dlouhou tradicí sociálně-ekologické kritiky industriální společnosti: od klasiky E. F. Schumachera *Malé je krásné* (*Small Is Beautiful*), přes studii *Dobré Norsko*, vydanou v roce 1991. *Cesta k humánní budoucnosti* norského myslitele a současného ředitele Nansenovy akademie Daga Hareideho až po *Alternativy k ekonomické globalizaci* (*Alternatives To Economic Globalization*) vydané v roce 2004 mezinárodním kolektivem autorů, kteří patří k elitě mezinárodního sociálně-ekologického hnutí.

Je vcelku očividné, že samopohyb ekonomické globalizace, která je jen jiným označením současné etapy vývoje globálního kapitalismu, přivodil nynější krizi, a pokud síly demokracie nepochopí, s kým stojí v principiálním střetu, a nezačnou rázně konat, stanou se jednou z prvních obětí katastrofických dějů, v něž globální krize nepřehlédnutelně a čím dál rychleji přerůstá. Mezinárodní sociálnědemokratické hnutí by tu už nemělo váhat.

Z rozumu

Jakkoli první důvod sám o sobě postačuje, přece jen nemusí úplně usnadňovat orientaci v každodenní politické praxi českých či slovenských sociálnědemokratických i občanských aktivistů. Přidejme tedy ještě důvod druhý: praktický.

Uvažme situaci, která vznikla v obou zemích po parlamentních volbách v roce 2010. V obou případech se ČSSD i SMER-SD staly vítězi voleb. V obou případech skončily v opozici. Čím si to vysvětlit?

Než odpovíme, mohli bychom uvést ještě horší příklady: když byla ČSSD ve vládě, nedokázala změnit

charakter země, nemohla, neboť jednak neměla dobře promyšleno jak a jednak po celou dobu vládla ve vyloženě nepřátelském prostředí. Všimněte si, jak se i dnes pravicová média v českých zemích posmívají: „Až Sobotka získá moc, stejně prakticky nic nezmění, poněvadž reformy jsou nevyhnutelné.“

Na první pohled zjevná příčina izolace demokratické levice v obou zemích bývalého Československa spočívá v tom, že české Věci veřejné a podobné efemérní populistické politické projekty na Slovensku se přirozeně spojují s pravicí, protože ve společnosti je anebo doposud bylo klima vůči pravici nekriticky vstřícné. Dokonce tradiční partner evropských sociálních demokracií Strana zelených v České republice vstoupila raději do pravicové koalice bez demokratické legitimacy umožněné pouze zkorumpováním dvou poslanců ČSSD, než by uzavřela politickou alianci se sociálními demokraty.

To vše jsou projevy faktu, že pravice, v níž se v proměnlivých poměrech mísí neokonzervativní, neoliberalní a nacionalistické prvky, má v postkomunistických zemích střední a východní Evropy od pádu sovětského socialismu kulturně-politickou převahu. Při jejím vzniku a upevňování spolupůsobilo několik faktorů.

Prvním z nich je historicky pochopitelný, ale politicky promyšleně pěstovaný, a v posledních letech dokonce institucionalizovaný antikomunismus. Jeho praktickým účelem je morálně-politická disciplinace všech složek levice s idealistickým nábojem, přičemž hranice mezi levicí demokratickou a autoritářskou se v rámci tohoto manévru záměrně stírá. Vášnivost některých zpozdilých bojovníků proti antikvárnímu nepříteli vedla polského disidenta a novináře Adama Michnika k půvabnému výroku, že od konce komunismu máme ve střední a východní Evropě komunismy dva: komunismus a antikomunismus. To sice elegantně obnažuje fanatickou povahu antikomunismu, ale bohužel ho to nezbavuje, alespoň prozatím, vlivu.

Druhým pro české země a Slovensko specifickým a úzce souvisejícím faktorem, který budí dojem kulturně-politické převahy pravice, je diskontinuita s tradicí československého humanitně-demokratického myšlení. Souběhem faktorů, jejichž rozbor přesahuje možnosti tohoto textu, československá politika po roce 1989 nenavázala na svou nejsilnější

tradici zosobňovanou zakladatelem společného státu Masarykem a jeho školou, která poctivou snahu o řešení sociální otázky spojovala s péčí o prohlubování kvality demokracie. Československé hnutí roku 1968 bylo de facto pokusem o návrat k této tradici, také program politického disentu v čele s Chartou 77 na něm stavěl, a touto tradicí je také prodchnut étos československé sametové revoluce. Po roce 1989 se jí však rychle podařilo odsunout na vedlejší kolej, což se mimo jiné projevilo zánikem společného státu, jenž sám pak ústup československého humanitně-demokratického myšlení do ústraní dále urychlil.

Faktorem třetím je skutečnost, že pád sovětského bloku nastal v době, kdy v západním světě právě vrcholil vzestup ideologie neoliberalismu, intimně propojené se zájmy nadnárodního kapitálu. Redukce svobody na svobodu ekonomickou, představa, že trh je politicky neutrální nástroj optimálně obstarávající distribuci všech statků ve společnosti, nepřátelství vůči instituci státu: to vše napomáhalo k osudové záměně kapitalismu s demokracií a znemožnilo většině bezprostředních aktérů klíčových politických rozhodnutí v reálném čase rozpoznat, že původní svobodomyšlný a demokratický program československé sametové revoluce padá za oběť snaze o restauraci kapitalismu neboli trhu bez přívlastků, jak se tehdy říkalo. Sametová revoluce se stala obětí sametové kontrarevoluce provedené tak šikovně, že o ní většina občanské veřejnosti podnes prakticky nemá tušení. „Komunismus zanikl a místo něj máme příčiny, z nichž vznikl,“ říká v okřídleném bonmotu český spisovatel Ludvík Vaculík. K tomu je ale zapotřebí dodat, že původním programem listopadové revoluce 1989 toto nebylo.

Čtvrtým faktorem, jenž působí kulturně-politickou převahu pravice, je skutečnost, že převážná většina mocenské elity, která se tu po roce 1989 zformovala v ekonomice, ve stranické politice či v médiích, je sama svými zájmy niterně spjata se zájmy kapitálu a prosazuje je bez skrupulí běžných ve většině západních demokracií, neboť sociální vědomí opřené o bezprostřední zkušenost s úzkostmi tíživého nedostatku a nouze prožívanými velkými částmi obyvatelstva se tu teprve začíná rodit.

Faktorem pátým je situace médií, která sama jsou ve své rozhodující většině korporacemi a namísto

komunikačních potřeb demokratické společnosti primárně slouží zájmu svého vydavatele vydobývat zisk. To rovněž přímo i nepřímo ovlivňuje úroveň i podobu médií veřejnoprávních. Jakákoli snaha o politickou regulaci mediální krajiny se okamžitě ocitne pod palbou jako potenciálně totalitářský plán zasahovat do svobody slova. Je jedním z projevů slabosti demokratické levice, že zatím nedokázala do této debaty vstoupit s otevřeným hledím a pádným protiargumentem, že cílem demokratické mediální politiky je poměrně rozsáhlou regulací nastolit mediální prostředí takového druhu, které zajišťuje svobodu slova i těm, kdo si ji nemohou koupit.

Dokud demokratická levice ve středoevropských postkomunistických zemích nepřevzme kulturně-politickou iniciativu, bude dosahovat pouze aritmetických většin. Sestaví-li vůbec vládu, ta bude zákonitě působit v nepřátelském prostředí, bude panovníkem se spoutanými rukama, jak ostatně ukazují dosavadní zkušenosti s vládnutím demokratické levice v obou našich zemích.

Demokratická levice nemá šanci stát se kulturně-politickým hybatelem, pokud se obecné přihlášení k levici nestane spontánním sklonem převážné většiny příslušníků všech přirozeně idealistických segmentů společnosti. Mezi nimi se jedná zejména o učitele a celek akademických obcí, kulturní obec, členy formálních i neformálních občanských iniciativ i podstatný segment médií.

Nejde přitom o to, zda v úplném součtu tato prostředí představují sotva dvě procenta voličů. Klíčové je, že právě ona mají zásadní formativní význam pro celkové politické naladění, pro mentalitu společnosti. Jsou to segmenty, o něž se moderní demokratická levice v západoevropských zemích přirozeně opírá, a tam, kde má ve společnosti strategickou iniciativu, je to díky nim. Právě z toho důvodu musí být i základním praktickým cílem každé demokratické levicové strany učinit z převážné většiny příslušníků těchto skupin svou trvalou oporu.

Jak cíle dosáhnout?

Je třeba vyjít z toho, že větší díl práce v překonávání vzájemných předpokladů leží na straně sociálnědemokratických stran, jež jsou současným radikálním občanským iniciativám a sociálním hnutím starším sourozencem a jako takové by měly mít více rozumu.

Podstatnější však je, že mají více reálné moci i skutečných možností, jak důvěru partnerů v občanských iniciativách a sociálních hnutích získávat a vykořeňovat stereotypní představy. K možnostem, jak v tomto ohledu postupovat, patří:

1. Posilování samočisticích mechanismů: Najít způsob, jak ukončovat členství lidem, kteří se členy politické strany stali evidentně pouze z osobního prospěchu, asi zatím nelze, i když by to bylo nejjednodušší. Je tedy nutné zavést mechanismy, které umožní rušit základní organizace z programových důvodů a vylučovat každého dopadeného při korupci či při jednání, které má takové příznaky.

2. Zavést systém pro soustavný a co nejširší dialog: Optimální je ustavit strategii rozvoje a podpory občanských iniciativ a jako její součást zřídit orgán k soustavné programové diskusi, která povede k přijetí progresivních a závazných politických strategií přinejmenším v těchto oblastech:

- **Kulturní:** Lze vést diskusi o uzákonění výdaje 1 % rozpočtu na kulturu. Klíčové je přitom především podporovat kulturu živou, aby vznikl ve společnosti přirozený rezervoár tisíců lidí, kteří budou moci bez tržních tlaků rozvíjet svou tvořivost. Státu se taková velkorysá investice vrátí v kulturním charakteru společnosti i v loajalitě této vlivné skupiny.
- **Vzdělávací:** Lze vést diskusi analogickou s předchozím bodem. Velkorysost vůči učitelům a příslušníkům akademických obcí státu prospěje i v tom, že čím vzdělanější a kompetentnější obyvatelstvo bude, tím vyšší bude způsobilost společnosti demokraticky zvládat i nejkomplikovanější civilizační otázky.
- **Ekologické:** Lze vést diskusi o možnostech uchopit ekologickou krizi také jako sociálně-hospodářskou příležitost a začít systematicky investovat do zaměstnanosti v odvětvích, která současně umožní

ekologickou krizi překonávat. Je dávno známé, že ekologická energetika či zemědělství zaměstnávají více lidí a šetrnějším způsobem nežli stejná odvětví v konvenčním pojetí. Podmínkou je tedy také překonávat úzce resortní přístup.

- **Sociální:** Lze vést diskusi o tom, nakolik je daňová politika součástí politiky sociální. Péče o sociální soudržnost se týká nejen schopnosti společnosti promyšlenými dlouhodobými programy integrovat všechny sociálně ohrožené či vyloučené skupiny, prevencí eliminovat sociálně-patologické jevy, ale rovněž důsledně dbát o to, aby se společnost blížila ideálu rovných šancí, včetně systematického odbourávání nespravedlivých, nezdůvodnitelných sociálních rozdílů.

- **Mediální:** Lze vést diskusi o tom, jak přesně „zajistit svobodu slova i pro ty, kteří si ji nemohou koupit“. Může se to jistě promítnout do řady praktických kroků: posílení politické i finanční nezávislosti veřejnoprávních médií včetně zřízení deníku veřejné služby, podpory nekomerčních médií financovaných mimo jiné poplatkem z prodeje titulů komerčních a podobně.

- **Rozvoj občanské společnosti:** Lze vést diskusi o tom, jak rozšiřovat vliv, kompetenci a ekonomické zázemí občanských iniciativ, které jsou nejspolehlivějším základem fungování praktické každodenní demokratické samosprávy.

- **Demokratizace ekonomiky:** Lze vést diskusi o tom, jak propojovat ekonomiku s jinými aspekty společnosti: například zvyšováním podílu zaměstnanců i spotřebitelů ve vlastnických i rozhodovacích strukturách podniků.

3. Integrovat účast občanských iniciativ do exekutivy: Systematicky jim umožnit připomínkovat zákony, zabudovat je už do jejich přípravy. Samozřejmě, že to povede k tomu, že se tu a tam nepostaví nějaká jaderná elektrárna, nebo dálnice, nepodaří se přesunout nádraží anebo zbourat kulturní dům, ale to je podstata demokracie. Alternativa je prostá a očividná: místo zájmu lidí budou rozhodovat zájmy peněz.

4. Před volbami se zavázat včetně personálních záruk: Přijmout vše jako předvolební závazek a otevřít kandidátky. Jinak řečeno nabídnout na nich

velkoryse volitelná místa lidem mimo stranickou strukturu. Stačí deset procent míst, o kterých ve svém předsjezdovém programovém materiálu hovořil kandidát na předsedu ČSSD Michal Hašek, ale musí se jednat o místa volitelná. Důležité také je, aby se jednalo o skutečné osobnosti a jejich výběr se uskutečnil alespoň částečně ve spoluzřízení partnera, to jest občanských iniciativ samých.

Je to právě tento soubor politických opatření, na nichž parlamentní demokratická levice vyrostlá z občanských iniciativ a sociálních hnutí v Latinské Americe založila a upevňuje svou moc. Právě tyto rysy dodnes v mnoha směrech charakterizují takzvaný skandinávský model.

Celou koncepci lze samozřejmě odmítnout jako ve střední Evropě nerealistickou, pak je ale třeba vidět scénáře, k nimž stávající krizový vývoj spontánně vede: delegitimizace mezinárodního sociálnědemokratického hnutí patří ještě k nejmírnějším důsledkům. Na periferii se budou množit případy selhávajících přidušených demokracií, jako je Maďarsko či Řecko, zatímco v centru bude sílit přesvědčení, že koneckonců nejvýkonnější kapitalismus kvete nikoli v sepětí s demokracií, nýbrž s autoritářským režimem. Není ostatně právě toto hlavní poučení z čínské lekce?

Bude-li se sociální demokracie chovat tak, jako by se jí osudový střet s kapitalismem netýkal či jako by o něm nevěděla, vývoj jistě odpoví i vznikem nových idealistických hnutí na půdě demokratické levice, která se nakonec propracují i k realistickému vztahu k parlamentní politice a v dějinné úloze klíčové politické síly ji nakonec nahradí. Otázky, zda by to nepřišlo pozdě a zda se na této cestě vyvarovaly jiných nikoli zanedbatelných úskalí, patří už do jiného příběhu.

Literatura:

- Alternatives to Economic Globalization: a better world is possible. John Cavanagh and Jerry Mander, editors. 2nd edition updated and expanded (2004). San Francisco: Berrett-Koehler.
- Compass (2011): Plan B. A good economy for a good society. London: Compass.
- Cruddas, J./Nahles, A. (2009): A new path for Europe. URL: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/apr/08/g20-capitalism-john-cruddas-andrea-nahles>. (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Demokracii pro všechny. Manifest Hnutí za občanskou svobodu. (1988) URL: http://khi.fp.tul.cz/attachments/094_03-Demokracie-pro-vsechny.pdf (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Derber, Charles (2000): Corporation Nation. How Corporations Are Taking Over Our Lives And What We Can Do About It. New York: St. Martin's Griffin.
- Ehrke, Michael (2009): Sociálně-demokratické strany ve střední a jihovýchodní Evropě. Politická hnutí nebo agentury pro vládní management? Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung. Internationale Politikanalyse.
- Engels, J. N./Maass, G. (2010): Nový příslib štěstí. Dosavadní výsledky diskuse o budoucnosti evropské sociální demokracie. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung. Internationale Politikanalyse.
- Fischer, Douglas (2012): Climate coverage Down Again in 2011. URL: <http://www.dailyclimate.org/tdc-newsroom/2012/01/climate-coverage-2011> (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Gates, Jeff (2000): Democracy At Risk. Rescuing Main Street From Wall Street. Cambridge, Massachusetts: Perseus Publishing.
- Global Climate Disruption. URL: <http://amper.ped.muni.cz/gw/> (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Goldenberg, Susan (2012): Leak exposes how Heartland Institute works to undermine climate science. URL: <http://www.guardian.co.uk/environment/2012/feb/15/leak-exposes-heartland-institute-climate> (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Hareide, Dag (1991): Det gode Norge. På vei mot et medmenneskelig samfunn?, Norway: Gyldendal.
- Kohout, J./Hašek, M./Tesařík, M. (2010): Desatero ČSSD nové generace. URL: <http://denikreferendum.cz/clanek/7107-desatero-cssd-nove-generace> (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Jain, Satish K. (2008): Environment, Democracy and Contemporary Global Order. A Concept Note on the Meaning and Significance of Ecological Democracy. Delhi: Centre for Economic Studies and Planning, Jawaharlal Nehru University.
- Korten, David (1995): When Corporations Rule the World. USA: Kumarian Press, Berrett-Koehler.
- Kroll, Christian (2011): Measuring Progress and Well-Being. Achievements and Challenges of a New Global Movement. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung. Internationale Policy Analysis.
- Machnig, Matthias (2011): Ecological industrial policy as a key element of a sustainable economy in Europe. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung. International Dialogue.
- Masaryk, Tomas Garrigue (1972, 1st edition 1918): The New Europe. (the Slav Standpoint). Lewisburg, USA: Bucknell University Press.
- McChesney, Robert W. (2004): The Problem of the Media. U.S. Communication Politics in the 21st Century. New York: Monthly Review Press.
- McChesney, Robert W. (1999): Rich Media, Poor Democracy. Communication Politics in Dubious Times. New York: The New Press.
- New Economics Foundation: The Great Transition (2009). URL: <http://www.neweconomics.org/publications/great-transition> (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- New Economics Foundation: A Green New Deal (2008). URL: http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/A_Green_New_Deal_1.pdf (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Patočka, Jakub (1998): Možná bychom byli dnes dál. Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem. Brno: Sedmá generace, Vol. VII, No. 8, pg. 13.
- Pogátsa, Zoltán (2011): Heterodox International Political Economy. Sopron: University West Hungary Press.
- Real Climate. Climate Science from Climate Scientists. URL: <http://realclimate.org/> (navštíveno dne 5. 4. 2012)
- Schumacher, Ernst Friedrich (1973): Small Is Beautiful: A Study of Economics As If People Mattered. UK: Blond & Briggs.

Poznámky

Poznámky

Impressum

Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

zastoupení v České republice

Zborovská 716/27

150 00 Praha 5

Za česká vydání publikační řady

Dialog – strategie – alternativy odpovídá:

ing. Kristina Larischová, Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.,

zastoupení v České republice

Tel.: +420 224 947 094

Fax: +420 224 948 091

www.fesprag.cz

Objednávky/Kontakt:

fes@fesprag.cz

O autorovi

Jakub Patočka, šéfredaktor internetových novin Deník

Referendum

Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusí nezbytně vyjadřovat stanovisko Friedrich-Ebert-Stiftung.

ISBN: 978-80-904827-8-4 (brož.)

ISBN: 978-80-904827-9-1 (elektronická verze)